

KAMONLI CHOLG‘ULAR GURUHI

Ro‘zimurodov Ilyos Azamat o‘g‘li – Xalqaro Nordik universiteti “Musiqqa ta’limi” kafedasi katta o‘qituvchisi

O‘zbek xalq cholg‘u orkestrining asosiy guruhlaridan biri kamonli cholg‘ulari guruhidir. Bu guruhga g‘ijjak I, II, g‘ijjak alt, g‘ijjak-qobuz bas va g‘ijjak-qobuz kontrabaslar kiradi. Kamonli cholg‘u guruhidagi asboblarning barchasi sozi, chalinish uslublari, sadolanishi simfonik orkestri kamonli kvintetiga batamom mos keladi.

Orkestrda kamonli cholg‘ular guruhi asosiy, yetakchi guruh hisoblanadi. Kamonli asboblarda turli tonlikdagi asarlarni chalish qulay, hamma dinamikani ko‘rsata oladi, unison, oktava, ko‘p ovoqli, har xil passaj, virtuoza qismlarni chalish imkoniyatiga egadir.

G‘IJJAK

sozi diapozoni foydalaniladigan tovush kengligi

G‘ijjaklar orkestrning barcha guruhlari bilan qo‘shilganda o‘zgacha jiloli sadolanadi. G‘ijjak I + g‘ijjak II + g‘ijjak alt

G‘ijjak I + g‘ijjak II + baslar

G‘ijjak I + g‘ijjak II + g‘ijjak alt + baslar

G'ijjaklar guruhi + puflama asboblari

G'ijjak I, II + chang I, II

G'ijjaklar + rubob prima + qashqar rubob

G'ijjak I va II unison yoki g'ijjak alt unison zich shirali ohang beradi. G'ijjak alt va g'ijjak-qobuz baslar unisoni ham yaxshi ohang hosil qiladi.

Cholg'uning nomi	Sozlanishi	Diapazoni		Transpozitsiya qilinishi yoki qilinmasligi
		Yozilishi bo'yicha	Eshilishi bo'yicha	
G'ijjak (I va II)	1-tor «Mi» ikkinchi oktava; 2-tor «Lya» birinchi oktava; 3-tor «Re» birinchi oktava; 4-tor «Sol» kichik oktava.	«Sol» kichik oktavadan – «Lya» 4-oktavagacha	Yozilganidek eshitiladi	Transpozitsiya qilinmaydi

G'IJJAK ALT

Sozi

diapozoni

foydalaniladigan
tovush kengligi

Cholg'uning nomi	Sozlanishi	Diapazoni		Transpozitsiya qilinishi yoki qilinmasligi
		Yozilishi bo'yicha	Eshitilishi bo'yicha	
G'ijjak-alt	1-tor «Lya» birinchi oktava; 2-tor «Re» birinchi oktava; 3-tor «Sol» kichik oktava; 4-tor «Do» kichik oktava.	«Do» kichik oktavadan – «Lya» 3- oktavagacha	Yozilganidek eshitiladi	Transpozitsiya qilinmaydi

G'ijjak alt uchun kuylar alt kalitida yoziladi. G'ijjak alt kamonli guruhida kuy (solo) yangrayotgan vaqtda qo'shimcha akkord yoki pedal tovushini qo'shish samarali jo'r ohang hosil qiladi. G'ijjak alt past va o'rta registrdagi garmoniyani orkestrdagi mizrobli guruhi bilan ijro qilsa, yoqimli ohang beradi.

G'ijjak alt + g'ijjak-qobuz bas

G'ijjak alt + afg'on rubob +
dutorlar

G'ijjak alt + g'ijjak-qobuz bas + g'ijjak-qobuz kontrabas + qashqar
rubob + afg'onrubob + datorlar.

Ko'p hollarda g'ijjak-qobuz bas kontrabas bilan oktavada juftlanadi. Agar akkord 4 yoki 5 tovushdan tashkil topgan bo'lsa, asosiy kuy g'ijjak I, II da bas tovushlari oktavajuftligida g'ijjak-qobuz bas, g'ijjak kontrabasda, o'rta tovushlar albatta g'ijjak altda saqlanishi kerak. Ko'pincha cho'zimli tovushlarini bir oktavadan katta intervallik akkordlar tuzilishi akkord tovushlari bilan to'ldiriladi. Shunday variantli akkordlar bog'lanishini nazarda tutib, qo'sh notalar ijrosi g'ijjak altga topshiriladi. G'ijjak alt bilan g'ijjak-qobuz baslar unisoni zich va shirali ohang hosil qiladi. Bunda g'ijjak-qobuz baslarning tembr ustunlik qiladi. G'ijjak I, II, g'ijjak alt va baslarning unisoni *f* da kuchli va keskin, *p* da yugon va mungli eshitiladigan murakkab tembr hosil qiladi.

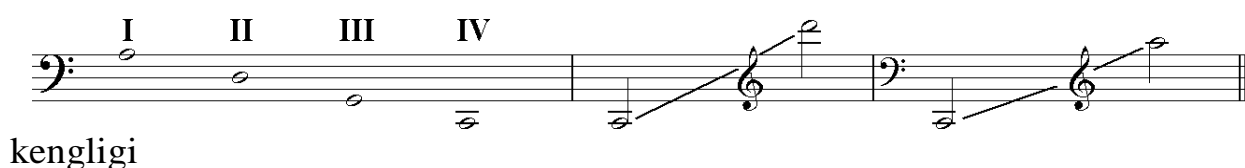
G'IJJAK-QOBUS BAS

G'ijjak-qobuz bas kamonli sozlar guruhiga kiradi. O'zbek xalq cholg'u asboblari takomillashtirish laboratoriyasida g'ijjak-qobuz basning xalqchilik darajasini saqlab qolishga harakat qilingan. Qobuz qaraqalpoq xalqiga mansub asbob. O'zbekistonning ayrim xududlarida ham tarqalgan. Kamonli sozlar oilasini tashkil qilish maqsadida konstruktorlarimiz (A.I.Petrosyans, S.E.Didenko) qobuz asbobining xalqchilik darajasini saqlab qolgan holda g'ijjak-qobuz bas sozini yaratdilar.

O'zbek xalq cholg'ular orkestri kamonli sozlar guruhi simfonik orkestrining kamonli guruhiga ko'p jihatlari bilan o'xshashdir.

G'ijjak-qobuz bas uchun kuylar bas va tenor (1 oktava «do») kalitida yoziladi. sozi diapozoni foydalaniladigan tovush

kengligi

Cholgʻuning nomi	Sozlanishi	Diapazoni		Transpozitsiya qilinishi yoki qilinmasligi
		Yozilishi boʻyicha	Eshilishi boʻyicha	
Gʻijjak-qobuz bas	1-tor «Lya» kichik oktava; 2-tor «Re» kichik oktava; 3-tor «Sol» katta oktava; 4-tor «Do» katta oktava.	«Do» katta oktavadan – «Re» 3-oktavagacha	Yozilganidek eshitaladi	Transpozitsiya qilinmaydi

Simfonik orkestridagi violonchel cholgʻusi kabi sozlanadi, chalinadi va texnik imkoniyatlari ham katta.

Kamon bilan chalish usullari: *detache*, *legato*, *staccato*, *martele*, *spiccato*, koʻrsatkich va oʻrta barmoq bilan simni chertib (*pizzicato*) chalish, kamon dastasining pastki qismi bilan simga urib chalish (*con lengo*) usullari bor.

Foydalangan adabiyotlar

1. АлПетросянц Инструментоведение Т.: 1990
2. Р.Абдуллаев Байсун (Традиционная музыкальная культура). Т.: 2006
3. Женевьев Дурнон Анъанавий мусика ва мусика чолгуларини туплаш буйича кулланма. Юнеско нашри 2003.